

GLOSAR DE TERMENI UTILIZAȚI ÎN ARHEOBOTANICĂ

În ultima vreme constatăm că metodele moderne împreună cu disciplinele auxiliare câștigă tot mai mult teren în arheologia din România. Printre aceste metode se află și arheobotanica; obiectul acestei metode îl constituie studiul resturilor de plante care au fost cultivate sau utilizate de oameni în timpurile străvechi și care au reușit să se păstreze în contextele arheologice (Zohary, Hopf 1988, 2). Rapoartele analizelor arheobotanice conțin o serie de termeni specifici domeniului din care provin, astfel că ne-am gândit să încercăm o enumerare și o definiție a celor mai des utilizați pentru ca arheologii să se poată familiariza cu aceste cuvinte.

Adeseori, în contextele arheologice, sunt descoperite semințe, sămburi, fructe, sau resturi ale acestora, cât și fragmente de plante; toate aceste tipuri sunt încadrate în așa-numita categorie a *macroresturilor vegetale*.

Macroresturile vegetale sunt analizate de către specialiștii din acest domeniu, mai exact de arheobotaniști, care în urma identificării speciei cărora aparțin emit ipotezele privind modul în care au ajuns aceste macroresturi în contextele în care au fost descoperite și scopul utilizării lor. Resturile vegetale sunt recuperate, fie direct când condițiile de prezervare au fost excelente și au permis păstrarea lor, fie indirect, în urma flotării probelor de sol prelevate din aceleași contexte arheologice. Prin urmare, în diversele publicații vom întâlni articole de specialitate din domeniul arheobotanicii care se adresează cu predilecție celor interesați în primul rând de aceste rezultate, și anume arheologilor.

Achenă - Tip de fruct indehiscent, a cărui sămânță, acoperită cu un înveliș tare, nu e sudată de acest înveliș (DEX Francu.com). **Achena** – se aseamănă cu nuca, dar pereții sunt mai moi; fruct de forma achenei se întâlnește la floarea soarelui și la pădăie (Popovici și colab. 1985, 50)

Antropic - formă de relief datorată acțiunii omului (asupra reliefului, vegetației, faunei, peisajului geografic etc); eroziune declanșată de om în urma distrugerii covorului vegetal sau a altor acțiuni de exploatare nerațională a mediului (DEX 1998, 34).

Arheobotanica - este știința care se ocupă cu studiul resturilor de plante care au fost cultivate sau utilizate de oameni în timpurile străvechi și care au reușit să se păstreze în contextele arheologice (Zohary, Hopf 1988, 2).

Angiosperm - încrengătură de plante cu flori, cu semințe închise în fructe, răspândite pe tot globul pământesc (DEX Francu.com).

Anuale - plante care-și completează ciclul de viață dintr-o sămânță și care înfloresc și fructifică într-un singur sezon după care mor (DEX Francu.com).

Axă (axis) - linia verticală imaginară ce ar trece prin centrul rădăcinii, tulpinii și al ramurilor.

Bacă - Fruct cu pericarp cărnos, cu piele subțire și cu miezul zemos, în care se află semințele. **Baca**, fructul cu epicarpul subțire, ceros și cu mezocarpul cărnos, bogat în glucide, în care se găsesc semințele; bace sunt fructele viței de vie, de agriș, de pătlăgele roșii. Alte fructe baciforme, sunt *melonida* și *hesperida* (Popovici și colab. 1985, 50)

Bamă - Plantă leguminoasă cu fructe păroase de culoare verde, comestibile (*Hibiscus esculentus*); *p. restr.* fructul acestei plante (DEX Francu.com).

Bienal - bisanual, se spune despre o plantă, care nu dă flori și fructe în anul în care a fost semănată, ci abia în anul al doilea (DEX Francu.com).

Bractee - Frunzișoară erbacee sau membranoasă, verde sau divers colorată, care se află la baza florilor (DEX Francu.com).

Buruiană - Nume dat unor plante necultivate comestibile. Nume generic pentru diverse plante erbacee necultivate; *Buruiană de leac* = plantă medicinală. (DEX Francu.com).

Caduce - organe, care cad înainte de vreme, de exemplu stil caduc, care cade înaintea maturității ovarului (ex. Caliciul macului) (DEX Francu.com).

Capitul - Inflorescență al cărei receptacul este întins ca un taler, purtând numeroase flori apropiate unele de altele (DEX Francu.com).

Capsulă - 1. Tip de fruct uscat, uneori divizat în mai multe loji și având numeroase semințe, care, la maturitate, se deschide de la sine, punând semințele în libertate; măciucă (3), măciulie (2). **2.** înveliș al unor organe și organisme inferioare (DEX Francu.com). **Capsula** – provine din unirea mai multor carpele, având forme variate ca morfologie și dehiscență (există mai multe tipuri de capsule: septicidă, loculicidă, septifragă, poricidă) (Popovici și colab. 1985, 49).

Carboniza - (Despre cărbuni) A se descompune termic în lipsa oxigenului din aer sau în prezența unei cantități insuficiente de oxigen; (despre lemne) a se preface în cărbuni (prin ardere) în prezența unei cantități mici de aer; (despre alte materii organice) a se descompune (prin ardere) (DEX 1998, 34).

Cariopsa - are pericarpul concrescut cu sămânța; fruct cariopsă au grâul, orzul, porumbul și alte graminee poartă ovulele (DEX Francu.com).

Drupa - are mezocarpul cărnos, plin cu substanțe zaharate, iar endocarpul sclerificat formează sâmburele tare care adăpostește sămânța: fructe drupă are cireșul, prunul, caisul etc (Popovici și colab. 1985, 50).

Erbacee - Plantă care are tulpina subțire, fragedă, moale și apoasă, de obicei verde (DEX Francu.com).

Erect - atribut dat organelor care cresc vertical (DEX Francu.com).

Flotație - Operațiune prin care se realizează o separare a unor elemente, pe baza proprietății unora dintre ele de a pluti la suprafață (DEX 1998, 429).

Folicula - este formată dintr-o singură carpelă (cu mai multe semințe) care se deschide la maturitate pe linia de unire a carpelei (Popovici și colab. 1985, 50)

Fruct fals sau Poamă - la formarea acestor fructe pe lângă ovar participă și alte părți ale florii; un astfel de fruct este poama la păr, de la măr la care receptaculul dezvoltat concrește cu ovarele, iar endocarpul formează pereții lojelor (Popovici și colab. 1985, 51).

Fruct multiplu - totalitatea fructelor mici care provin din carpelele libere ale unei flori formează un fruct multiplu; un astfel de fruct este polidrupa de la zmeur, polinucula de la căpșun și de la măceș (Popovici și colab. 1985, 51).

Fruct compus - la unele plante, fructul se dezvoltă dintr-o întreagă inflorescență; dintre fructele compuse face parte soroza dudului negru, siconă smochinului, știuletele de porumb, fructul ananasului (Popovici și colab. 1985, 51).

Gimnospermă - Diviziune a fanerogamelor cuprinzând plantele ale căror semințe se dezvoltă pe o carpelă deschisă; (și la sg.) plantă care face parte din această diviziune. *Plante gimnosperme* – Sunt un grup important de plante purtătoare de semințe. Ovulele acestora sunt goale și nu sunt încorporate în ovare protectoare. Gimnospermele sunt arbori și arbuști, în majoritatea timpului verzi și adesea cu frunze de mici dimensiuni și înguste. Semințele sunt purtate de conuri lemnoase sau moi (DEX Francu.com).

Graminee - Familie de plante erbacee (rar lemnoase) monocotiledonate, cu rădăcina fasciculată, cu tulpina formată din noduri și internoduri, cu inflorescența în formă de spic; (și la sg.) plantă care face parte din această familie (DEX Francu.com).

Grâu - (1) s.m., (2) grâne (*grâie*), s.n. **1.** S.m. Gen de plante erbacee din familia gramineelor, cu rădăcina adâncă, cu frunzele lanceolate, cu inflorescența în formă de spic, din ale căror boabe se face făină (*Triticum*); plantă care face parte din acest gen. ♦ Sămânța acestei plante. **2.** S.n. (Adesea la pl.) Semănătură, lan, holdă de grâu (1) sau, *p. gener.*, de cereale. ♦ (La pl.) Cereale sub formă de boabe (DEX Francu.com).

Habitus - înfățișarea sau exteriorul plantei, portul plantei (DEX Francu.com).

Hermafrodit - (Despre plante și animale) Care are organe de reproducere atât masculine, cât și feminine pe același individ (DEX Francu.com).

Hibrid - plantă care provine din încrucișarea a două plante diferite (DEX Francu.com).

Iarbă - Nume generic dat plantelor erbacee, anuale sau perene, cu părțile aeriene verzi, subțiri și mlădioase, folosite pentru hrana animalelor (DEX Francu.com).

Indehiscent - (Despre fructe) Care nu se deschide spontan la maturitate, spre a pune în libertate semințele (DEX Francu.com).

Limb – este frunza propriu-zisă cu nervurile mediane și laterale și forma acesteia (Popovici și colab. 1985, 45).

Mineralizare - un proces în care, în anumite condiții, materialul suferă o transformare din faza organică (animală sau vegetală) în faza anorganică (DEX 1998, 429).

Nuca - este un fruct uscat indehiscent care are pericarpul tare, lignificat și sămânța liberă, așa cum sunt ghinda la stejar, jirul la fag și fructul alunului (Popovici și colab. 1985, 50).

Panicul - Tip de inflorescență în formă de ciorchine compus, ale cărui ramuri secundare sunt și ele ramificate și poartă flori, spiculețe sau capitule (DEX Francu.com).

Paleoetnobotanica - este o disciplină a arheologiei ce are ca obiect studiul resturilor de plante recuperate din siturile arheologice cât și interdependențele (interrelațiile) specifice dintre populațiile umane și plante (Hays 2001).

Păstaia - este fructul format dintr-o singură carpelă dehiscentă la coacere în două valve sau teci (Popovici și colab. 1985, 50).

Pedicel - ultima diviziune a unui peduncul ramificat (DEX Francu.com).

Peduncul - suportul special al florii (DEX Francu.com).

Pețiol - este codița care leagă frunza de tulpină (Popovici și colab. 1985, 45).

Plante parazite - plante care-și câștigă subzistența conviețuind cu/pe alte plante (plante-gazdă). Adevăratele plante parazite nu conțin clorofilă (Popovici și colab. 1985, 67).

Polen - mici particule produse de către antere, conținând gameții masculini, adesea numiți grăunțe de polen (Popovici și colab. 1985, 43).

Rachis - axă centrală, uzitat ca denumire pentru pedunculul comun al spicelor de la *Gramineae* și pentru pețiolul comun al frunzelor compuse (DEX Francu.com).

Samara - este o nucă cu pericarpul aripat; samara la ulm, frasin și carpen (Popovici și colab. 1985, 50).

Silicva - constituită din două carpele, este despărțită în interior printr-un perete sau sept, pe care sunt semințele (Popovici și colab. 1985, 49).

Silicula - este o silicvă scurtă și lătită (Popovici și colab. 1985, 49).

Tetrastich - când frunzele, florile, fructele etc. sunt dispuse în patru serii (*Hordeum tetrastichum*) (DEX Francu.com).

Amprente de grăunțe - o altă sursă destul de comună folosită de arheobotaniști sunt amprentele lăsate de grăunțe sau de semințe în lutul moale, lut care adesea era folosit în realizarea veselei și care ajută la identificarea speciei cărora acestea au aparținut (Zohary, Hopf 1988, 4).

Operațiune de secerare: actul de culegere sau colectare a unei recolte coapte (Zohary, Hopf 1988, 14).

Operațiunea de treierare: actul de batere a spicelor cu grăunțe coapte pentru a se obține separarea acestora de paie și coji (Zohary, Hopf 1988, 15).

Operațiunea de vânturare: actul de separare a grăunțelor de paie după treierare (Zohary, Hopf 1988, 15).

BEATRICE DAISA-CIUTĂ
Universitatea „1 Decembrie 1918”
Alba Iulia

BIBLIOGRAFIE

- DEX 1998 - *Dicționarul Explicativ al Limbii Române*, (ed. II-a), București, 1998.
- DEX.Francu.com - <http://dex.francu.com/search.php>
- Hays 2001 - M. A. Hays, *Paleoethnobotany. Definition of term* <http://www.cofc.edu/~haysm/202Botany.html>, 2001.
- Popovici și colab. 1985 - L. Popovici, C. Moruzi, I. Toma. *Atlas botanic* (ediția a 2-a revizuită). București, 1985.
- Zohary, Hopf 1988 - D. Zohary, M. Hopf. *Domestication of plants in the Old World*. Oxford, 1988.

GLOSSARY WITH TERMS USED IN ARCHAEOBOTANY**SUMMARY**

The aim of this paper is to present some archaeobotany terms used in articles that present reports regarding the macro botanical remains recovered from archaeological excavations. Therefore we present these terms with their definition to help the archaeologist to understand completely all the words which they met in archaeobotany reports.